

Handreiking Dispensatieprotocol in het voortgezet onderwijs

Oktober 2020

Samenstelling van de werkgroep:

Marzenka Rolak

Mieke Urff

Katrien Horions

Christel Dood

Voor sommige leerlingen kan het nodig zijn om hen dispensatie te verlenen voor bepaalde opdrachten of activiteiten. Een dispensatieprotocol kan daarbij gebruikt worden als toetssteen van voor dispensatievragen. In deze handreiking worden aandachtspunten en tips gegeven voor het opstellen van een dispensatieprotocol.

© 2020

Colofon

Deze handreiking is ontwikkeld in het kader van Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie door.

Dispensatieprotocol in het voortgezet onderwijs

Het dispensatieprotocol is onderdeel van het dyslexiebeleid. In het dyslexiebeleid staat onder andere omschreven van welke aanpassingen en faciliteiten leerlingen met dyslexie gebruik kunnen maken tijdens toetsen en examens, welke begeleiding mogelijk is in de klas en welke begeleiding mogelijk is buiten de klas en in welke leerjaren deze begeleiding mogelijk is. Voor sommige leerlingen kan het nodig zijn om hen dispensatie te verlenen voor bepaalde opdrachten of activiteiten. Een dispensatieprotocol kan daarbij gebruikt worden als toetssteen van voor dispensatievragen. Wanneer er bijvoorbeeld vanuit ouders een vraag komt voor dispensatie is het belangrijk deze vraag zorgvuldig te onderzoeken en niet te snel over te gaan op dispensatie. Een dispensatieprotocol helpt hierbij.

Faciliteiten en begeleiding vastleggen op dyslexiekaart

Als een leerling met dyslexie op een school voor voortgezet onderwijs komt, wordt er een dyslexiepas of -kaart opgesteld. Dat gebeurt doorgaans op basis van een gesprek met de leerling en de dyslexieverklaring. Voorbeelden van vragen die tijdens zo'n kennismakingsgesprek gesteld kunnen worden zijn te vinden in paragraaf 12.2 van het [Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs](#) (Henneman, Bekebrede, Cox & De Krosse, 2013). De dyslexiepas wordt op gezette tijden in het jaar geëvalueerd met de leerling. Dat kan door een mentor of een dyslexiecoach gebeuren. Mocht een leerling ondanks de verleende faciliteiten en begeleiding onvoldoende vooruitgang boeken gedurende het jaar, dan kan het zijn dat dispensatie ter sprake komt.

Aandachtspunten bij het opstellen van een dispensatieprotocol

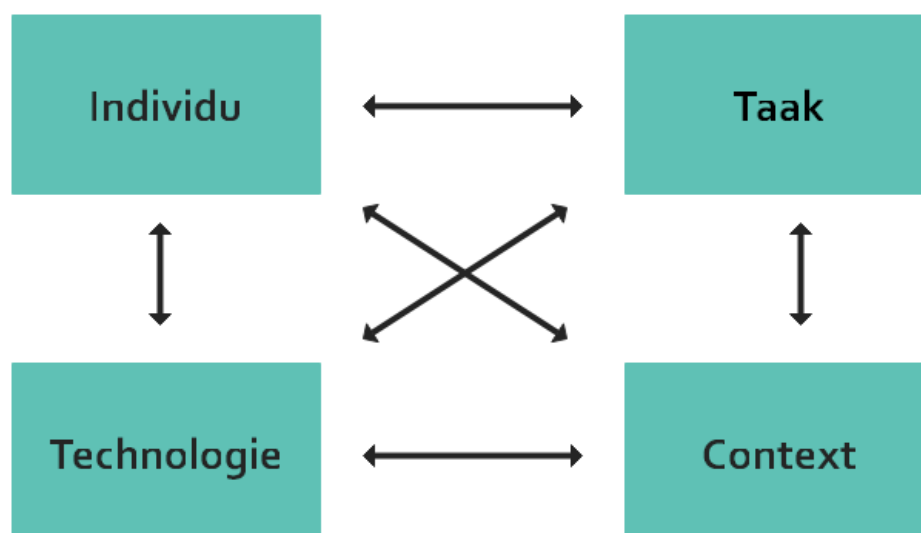
Bij het opstellen van een dispensatieprotocol is het belangrijk om rekening te houden met de volgende aandachtspunten:

- Het dispensatieprotocol is onderdeel van het dyslexiebeleid en bestaat uit de volgende onderdelen:
 - Doelgroep: Welke leerlingen komen in aanmerking voor dispensatie?
 - Voorwaarden: Wanneer komen leerlingen in aanmerking voor dispensatie? (onderbouwing met interactiemodel, zie hieronder voor een toelichting, en verschillende bronnen).
 - Wettelijk kader: Wat is het wettelijk kader met betrekking tot dispensatie voor de onderbouw en bovenbouw?
 - Consequenties: Wat zijn de consequenties van dispensatie voor de schoolloopbaan?
 - Mogelijkheden school: Wat zijn de mogelijkheden van de school voor een aangepast programma in de onderbouw en dispensatie in de bovenbouw?

- Aanvraagprocedure: Hoe moet (gedeeltelijke) dispensatie worden aangevraagd?
- Bijlagen: verklaring gedeeltelijke dispensatie, verklaring volledige dispensatie
- Dispensatie moet gezien worden als eindpunt op een continuüm van begeleiding en toetsfaciliteiten. Dat betekent dat er eerst ingezet wordt op compensatie (faciliteiten) en begeleiding voor het betreffende vak voordat er wordt overgegaan op (gedeeltelijke) dispensatie.
- Gedeeltelijke vrijstelling in de vorm van een aangepast programma in de onderbouw heeft consequenties voor de profielkeuze in de bovenbouw.
- Dispensatie komt voort uit een analyse en onderbouwing met behulp van het interactiemodel (op basis van verschillende bronnen).
- Het is belangrijk dat er duidelijkheid is over het te volgen aangepaste programma (inhoud, uren en rooster).
- Neem een format voor een 'verklaring (gedeeltelijke) dispensatie' op in je beleidsplan en laat deze door alle betrokkenen ondertekenen.

Interactiemodel

Om een beslissing voor dispensatie te onderbouwen kan het interactiemodel gebruikt worden (Raskind & Stanberry, 2008). Onderstaande vragen zijn deels afkomstig uit het [Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs, bijlage 22](#). Belangrijk is dat er verschillende informatiebronnen gebruikt worden. Naast gesprekken met de leerling, ouders en docenten kunnen er vragenlijsten voor betrokkenen gebruikt worden (uit het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs; [bijlage 8 intakevragenlijst docenten](#), [bijlage 13 intakevragenlijst ouders](#)) en toetsen geanalyseerd worden.

Interactiemodel voor selectie van ondersteunende technologie (Raskind & Stanberry, 2008; in Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs)

Individu

- Wat zijn sterke en zwakke kanten van de leerling (o.a. motivatie, inzet, zelfstandigheid, cognitie, faalangst, zelfbeeld, concentratie)?
- Is de leerling in staat om grotendeels zelfstandig aan een aangepast programma te werken?
- In welke situatie presteert de leerling het meest succesvol?
- Over welke vaardigheden met betrekking tot ondersteunende hulpmiddelen beschikt de leerling? Is de leerling handig met computers/ apps?
- Welke initiatieven heeft de leerling genomen om zijn prestaties te verbeteren (o.a. studiestrategie, inzet ondersteunende hulpmiddelen, overhoorprogramma's, online materiaal behorend bij de methode etc.) en wat zijn de effecten daarvan geweest? Bij het overhoorprogramma Quizlet is het met een [docentenversie](#) mogelijk om de inspanningen en type oefeningen die een leerling gedaan heeft, te volgen.
- Hoe staat de leerling ten opzichte van eventuele gedeeltelijke dispensatie en de gevolgen daarvan?

Taak

- Welke taken kan de leerling wel/niet zelfstandig uitvoeren?
- Welke taken kan de leerling met hulp van anderen (of ondersteunende hulpmiddelen) succesvol uitvoeren?
- Welke vakken en onderdelen daarvan zijn moeilijk/makkelijk (analyse proefwerken, toetsen, schoolboeken en wijze van lesgeven)? Eventueel kunnen hier aanvullende lees- en/of spellingtoetsen voor Engels, Frans of Duits afgenomen worden (voor een overzicht van materiaal zie [Toetsen en interventies bij dyslexie in het VO \(Steenbeek-Planting, Kleijnen, Teunissen, van Druenen en Verhoeven, 2018\)](#)).
- Wat voor soort toetsen moet de leerling maken en hoe presteert hij bij de verschillende vormen (mondeling, schriftelijk, multiple choice, open vragen)?
- Wat voor soort vragen/opdrachten vindt hij moeilijk/makkelijk?
- Wat is ervoor nodig om zich goed te kunnen concentreren tijdens een toets?

Context

- Hoe geeft de docent instructie?
- In welke mate zijn prestaties docentafhankelijk?
- Welke maatregelen zijn genomen om de leerling te ondersteunen/begeleiden en wat zijn de effecten daarvan geweest?
- Hoe weet een leerling wat belangrijk is voor een toets of overhoring?
- Zijn toetsen (individueel) nabesproken en is het duidelijk voor de leerling wat er niet goed gaat en wat hij kan doen om zijn prestaties voor het vak te verbeteren?
- Welke mogelijkheden voor gedeeltelijke dispensatie zijn er op school?
- In welke omgeving gaat de leerling aan het aangepaste programma werken (klas, mediatheek, studiehoek, gang, apart lokaal, onder begeleiding/toezicht)?

(Gedeeltelijke) dispensatie

- Wanneer wordt er over gegaan tot (gedeeltelijke) dispensatie?
- Bijvoorbeeld: Als een leerling niet op eigen kracht (en ondanks faciliteiten en extra begeleiding) een voldoende weet te halen voor het betreffende vak én als een leerling de capaciteiten heeft om het betreffende niveau aan te kunnen (zoals blijkt uit bijvoorbeeld IQ-gegevens, CITO-toets, cijfers op overige vakken).
- Wat zijn de consequenties van de (gedeeltelijke) dispensatie voor de schoolloopbaan van de leerling?
- Waar bestaat het aangepaste programma uit? Luistervaardigheid, spreekvaardigheid, kennis over cultuur, geschiedenis, geografie van het land?
- Wie geeft dit programma vorm?
- Welke opdrachten voor luister- en spreekvaardigheid uit de methode kunnen gebruikt worden?
- Aangezien het aantal uren niet is voorgeschreven kan een keuze gemaakt worden om een deel van het aantal vrijgekomen uren te besteden aan andere 'zwakke' vakken.
- Waar en eventueel bij wie gaat de leerling aan het aangepaste programma werken?
- Welke toetsen doet de leerling wel/niet mee met de klas?
- Wie monitort de voortgang van het aangepaste programma?

Bronnen

- [Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs | 2013 | Henneman, Bekebrede, Cox & De Krosse | Masterplan Dyslexie](#)
 - Belangrijke momenten in de schoolloopbaan van de leerling, Hoofdstuk 12, paragraaf 12.2
 - [Bijlage 8 Intakevragenlijst docenten](#)
 - [Bijlage 13 Intakevragenlijst ouders](#)
 - [Bijlage 22 Vragen voor advisering ondersteunende technologie](#)
- [Toetsen en interventies bij dyslexie in het VO | 2018 | Steenbeek-Planting, Kleijnen, Teunissen, van Druenen & Verhoeven | Expertisecentrum Nederlands](#)